

de linkse journalistiek in hongarije

j.g. orbán

1. Inleiding

Met opzet heb ik de titel Journalistiek in Hongarije gekozen, omdat ik in bestek van een korte studie slechts de positie van de Hongaarse tijdschriften, c.q. journalisten kan bespreken. Bovendien heeft de Hongaarse Radio, en zeker de Televisie, nog slechts een korte geschiedenis (dat maakt die geschiedenis trouwens niet minder interessant).

Misschien wordt de beperking tot Hongarije ook als negatief ervaren.

Toch mag men niet vergeten dat, ofschoon het Hongaars een taal is die door slechts ong. twintig miljoen mensen in de hele wereld gesproken wordt en Hongarije slechts een minuskuul deeltje is van Oost- en Midden-Europa, het zowel in het verleden als in het heden een belangrijke rol gespeeld heeft in dat deel van de wereld.

2. Korte voorgeschiedenis

De meeste aandacht in mijn artikel zal ik wijden aan de journalistiek in Hongarije na 1945, toen het land een grote metamorfose heeft doorgemaakt. Het veranderde in nauwelijks drie jaar (weliswaar niet zonder druk van buitenaf) van een conservatief, feodaal land in een Volksrepubliek naar Sovjet-model. Deze verandering heeft vanzelfsprekend haar stempel gedrukt óók op de journalistiek.

Naar de mening van vele schrijvers was de eerste uiting van journalistiek in Hongarije het in het Latijn geschreven *Mercurius Hungaricus*, dat tussen 1705 en 1710 verscheen. In die tijd, onder leiding van Ferenc Rákóczi II, een revolutie plaats tegen Habsburg-Oostenrijk (Hongarije was nl. sinds het begin van de zestiende eeuw, na de dood van de Hon-

gaarse koning Lodewijk II aangesloten, of liever ingelijfd bij Oostenrijk). Dit tijdschrift moest een spreekbuis zijn van de Hongaarse revolutie onder leiding van Rákóczi en voor de Europeanen de «leugens» van het *Wienerisches Diarium* (de spreekbuis van Wenen in die tijd) ontmaskeren. Opvallend is echter dat dit eerste «Hongaarse» tijdschrift niet in het Hongaars verschijnt. De oorzaak hiervan moet men grotendeels zoeken in het feit dat Hongarije gedurende de afgelopen drie eeuwen door de Oostenrijkse keizers onderworpen werd aan een soort onvrijwillige assimilatie om een integraal deel van het keizerrijk uit te maken. Het eerste in het Hongaars verschijnende tijdschrift heette *Magyar Hirmondó* (Hongaarse Courier), dat rond 1780 verscheen. Het mocht verschijnen bij gratie van de liberaal georiënteerde keizer Jozef II. Dit tijdschrift, en óók andere in die tijd verschijnende (Hongaarse) tijdschriften zijn duidelijk een teken des tijds: het Liberalisme en de Verlichting. Alle in deze tijd verschijnende tijdschriften dragen bij tot het (verder) uitgroeien van het Hongaarse bewustzijn, dat ook tot uiting kwam in de talloze nationalistische gedichten, verhalen, liederen, etc.

De eerste twee decennia van de negentiende eeuw zijn min of meer lege bladzijden in de geschiedenis van de Hongaarse journalistiek. De zwaar afgestrafte pogingen in Hongarije om meer nationale onafhankelijkheid te leiden tot de instelling van censuur. Maar in de dertiger jaren, jaren waarin de Hongaarse industrialisatie begon en de Hongaarse burgerij aan betekenis won, vindt een herleving plaats van de Hongaarse (nationalistische) tijdschriften. Bekende Hongaarse leiders als Lajos Kossuth (editeur van *Országgyűlési Tudósítások* (Parle-

mentaire Informaties) en István Széchenyi (*Jelenkore* (Heden)) spelen hierin een belangrijke rol. Eén van de belangrijkste winstpunten van de revolutie van 1848 die in Hongarije overigens vrij snel weer bloedig met hulp van de Russische tsaar onderdrukt werd) voor Hongarije was de afschaffing van de censuur bij wet XVIII/1848.

De revolutie van 1848 was voor Hongarije niet alleen politiek belangrijk, ook in de journalistiek deden zich opmerkenwaardige ontwikkelingen voor.

In de eerste plaats een kwantitatieve revolutie: terwijl vóór 1848 in Hongarije 33 tijdschriften in het Hongaars en 19 in het Duits verschenen, kwamen er ná 1848 binnen zeer korte tijd 86 nieuwe tijdschriften bij. Ook de wijze van verspreiding maakte een revolutie door: voor de eerste keer verschenen er op de straten van Budepest (de nog steeds niet verdwenen) straatverkopers, die openlijk revolutionaire bladen als *Március Tizenöt* (Vijftien Maart) te koop aanboden.

Er vonden ook diepgaande kwalitatieve veranderingen plaats: er verschenen méér op bepaalde groepen gerichte bladen, zoals de *Nép Barátja* (Vriend van het Volk) voor boeren en *Munkások Ujsága* (Courant voor Arbeiders).

Voor de ontwikkelingen van de Hongaarse tijdschriften is de periode rond 1867 (*Ausgleich*) vanzelfsprekend bijzonder belangrijk. Meer dan ooit tevoren hebben journalisten de betekenis van tijdschriften begrepen: zij boden een forum voor het kristalliseren van de nationale gedachte, van de nationale onafhankelijkheid.

Opvallend is dat confessionele instellingen (de katholieke, protestante of joodse kerken) zich niet veel aantrokken van de

ontwikkelingen in de tijdschriften in deze tijd: zij richtten zich in hun tijdschriften nog steeds tot één enkele groep van de bevolking, die men de «bovenlaag» zou kunnen noemen. Dit blijkt uit het karakter van de toen verschijnende confessionele bladen: in 1887 verscheen de *Katolikus Szemle* (Katholieke Revue) en in 1889 de *Protestáns Szemle* (Protestantse Revue), beide van vrij hoog wetenschappelijk niveau.

Het is ondoenlijk om in het bestek van een korte studie alle in deze tijd verschenen tijdschriften de revue te laten passeren. Trouwens, er bestaan, jammer genoeg slechts overwegend in het Hongaars, vele goede studies met betrekking tot deze tijd, waarin betrekkelijk veel aandacht wordt besteed aan literatuur, tijdschriften, etc. Ik wil slechts op een aantal vooraanstaande tijdschriften van deze tijd wijzen, zoals *Uj Idök* (Nieuwe tijden) (1895); *Nyugat* (Het Westen) (1908); *Szabad Szó* (Het Vrije Woord) (1899) een tijdschrift voor arbeiders; *AHuszadik Század* (De Twintigste Eeuw) (1900); *Megindul a Szocializmus* (Het Socialisme Begint) (1906), het eerste tijdschrift van de Hongaarse Sociaal-Democratische Partij; *A Holnap* (Morgen) (1908); *A Világ* (De Wereld) (1910); *Magyar Figyelő* (De Hongaarse Waarnemer) (1911); *A Tett* (De Daad) (1915) en ten slotte *A Ma* (Het Heden) (1916).

Het jaar 1918 is voor Hongarije zeker om twee redenen bijzonder belangrijk: Hongarije verloor samen met Oostenrijk de oorlog en moest er de consequenties van dragen; én Hongarije maakte als eerste land in het Westen kennis (weliswaar kortstondig) met een communistisch regime (van Béla Kun). Deze veranderingen zijn ook te herkennen in de tijdschriften. Het kortstondig optreden van Béla Kun maakte het verschijnen van de eerste communistische bladen mogelijk. Terwijl de verloren oorlog en alle consequenties van dien een stroom van patriottische, nationalistische en soms zelfs uiterst rechtse tijdschriften veroorzaakte.

Het allereerste blad van de Hongaarse Communistische Partij was de op 7 december 1918 verschenen *Vörös Ujság* (Rode Blad). Tegelijkertijd verschenen er ook communistische bladen voor bv. jongeren, als de *Ifjú Proletár* (De Jonge Proletariër) op 7 januari 1919; en voor militairen speciaal de *Vörös Katona* (De Rode Militair) op 29 januari 1919.

De nieuwe wetten van het regime van Béla Kun garandeerden weliswaar de vrijheid van pers, etc. maar van die vrijheid kwam er niet zoveel terecht. Via allerlei organisaties probeerde hij schrijvers, journalisten, etc. zoveel mogelijk tot spreekbuis te maken van het nieuwe (communistische) regime. Zo'n organisatie was de op de Duitse *Kulturkammer* lijkende *Iróí Direktórium* (Directoraat van Schrijvers), die controle uitoefende op de verschijnende bladen en boeken.

Vanaf medio 1919 kwam de regering van Béla Kun steeds meer in moeilijkheden. Er vond een goed georganiseerde contrarevolutie plaats onder leiding van admiraal Miklós Horthy, die vrij spoedig tot regent van Hongarije werd uitgeroepen. Hiermee begint in Hongarije een periode van revanchisme, ja zelfs van fascisme, waarin weinig plaats is voor internationaal georiënteerde bladen zoals die van de Hongaarse communistische Partij. De meeste van haar bladen verdwijnen dan ook helemaal of gaan onder in de illegaliteit; hun plaats wordt wel eens ingenomen door bladen van meer gematigde socialistische groeperingen.

Op 10 augustus 1919 werd via wet 4507/1919 een einde gemaakt aan alle maatregelen die B. Kun trof ter beteugeling van de niet-communistische pers.

Zoals ik reeds eerder vermeldde, verdwijnen stuk voor stuk alle communistische bladen; er is slechts hoogstens plaats voor bladen van een partij als de Hongaarse Sociaal-Democratische Partij. Haar belangrijkste tijdschrift in deze periode was de *Szocializmus* (Het Socialisme), dat op 1 januari 1922 begon te verschijnen. Andere links georiënteerde bladen in deze tijd waren de door Károly Rassay geleide *Esti Kurir* (Avond-Koerier), de *100 %* (100 %), een illegaal blad van de Hongaarse Communistische Partij en de *Munka* (Arbeid) onder leiding van Lajos Kassák.

Ondanks straffe maatregelen tegen de linkse pers, verschijnen er toch regelmatig nieuwe linkse tijdschriften: in 1931 de *Társadalmi Szemle* (Maatschappelijke Revue), ook weer een illegaal blad van de Communistische Partij onder redactie van Józef Madzsar; de volledige redactie van dit tijdschrift werd echter op 11 maart 1933 gearresteerd.

In mei 1934 verscheen de *Válasz* (Het Antwoord); in januari 1935 de *Göndolat* (De gedachte); begin maart 1936 de onder leiding van Pál Ignotus en Attila Józ-

sef (één der bekendste dichters uit de twintigste eeuw) staande links georiënteerde *Szép Szó* (Het Mooie Woord) en ten slotte aan het einde van 1944 het illegale *Szabad Nép* (Het Vrije Volk).

3. De ontwikkelingen na 1945

De Tweede Wereldoorlog is in de geschiedenis van Hongarije weer een belangrijke caesuur. Ik zou hier nog liever van een volledige breuk in de Hongaarse geschiedenis willen spreken. Over deze periode heb ik een uitvoerige studie gemaakt, waarin ik vooral de katholieke kerk en haar rol na 1945 centraal gesteld heb, maar waarin vanzelfsprekend ook ingegaan wordt op de ontwikkelingen in de politiek, in de maatschappij, etc. na 1945. (Deze studie is getiteld: *De Vredesbeweging van Hongaarse Katholieke Priesters, 1945-1956*).

Een van de belangrijkste processen die in deze tijd de politieke geschiedenis van Hongarije, maar ook die van de media, bepaalden was de Sovjetisering. Dat is een proces dat duurde tot ong. 1948 en ten gevolge waarvan Hongarije volledig onder invloed kwam te staan van de Sovjet-Unie; het hield tevens een nauwkeurige copiëring in van de media in de Sovjet-Unie.

De niet-communistische tijdschriften hebben reeds vlak na de oorlog een gevoelige slag geleden: in de Geallieerde Controleraad en de Voorlopige Regering Debrecen speelden resp. de Sovjet-Unie en de Hongaarse Communistische Partij een belangrijke rol. Gevolg daarvan was dat na de bevrijding van Hongarije op 4 april 1945 een groot aantal vooroorlogse bladen niet mochten verschijnen, hetzij omdat zij (al of niet terecht) van fascistische sympathieën beschuldigd werden, hetzij omdat gebrek aan papier voorgevend werd. Opvallend is echter dat tegelijkertijd tientallen linkse (dag)bladen verschenen. De definitieve klap voor de niet-linkse (lees: niet-kommunistische) journalistiek volgde in de jaren 1948-1949, toen de gefaseerde communistische staatsgreep het verschijnen van niet-communistische tijdschriften onmogelijk maakte.

In mijn eerder genoemde studie maak ik in één der hoofdstukken aangaande de Hongaarse tijdschriften na 1945 de opmerking dat men na het lezen van één enkele aflevering van één van de vele

linkse bladen reeds weet wat in alle andere tijdschriften met betrekking tot bepaalde onderwerpen gepubliceerd wordt. Hiermee bedoel ik dat ten gevolge van de sterke ideologische beïnvloeding van de pers door de partij een zeer extreme vorm van uniformiteit is bereikt. Deze opmerking geldt met name voor de periode van ong. 1948 tot ongeveer 1960. Vanaf het begin van de jaren zestig begint er onder leiding van János Kádár in Hongarije een liberalisatie, die ook voelbaar is in de kwaliteit van de pers. De uniformiteit van vóór de jaren zestig maakt plaats voor een grotere verscheidenheid, ook al blijft het Marxisme de basis van alle tijdschriften.

Toch is die verscheidenheid zeer betrekkelijk. Ik heb bv. met betrekking tot de ontwikkelingen in Polen vanaf 1980 een groot aantal tijdschriften gevolgd. Het blijkt dat alle tijdschriften, ondanks verscheidenheid van presentatie, etc. in principe één en dezelfde mening over Polen verkondigen: de oorzaak van alle economische ellende in Polen is te zoeken in de luiheid der Polen, die zich liever kapot staken dan dat zij werken. Dát is trouwens tevens de mening van de Hongaarse Communistische Partij.

Déze uniformiteit, die de pers in Oost-Europa kenmerkt, beschouw ik als de grootste zwakte van deze pers. Consequentie hiervan is dat men in Oost-Europa nauwelijks tot discussie komt aangaande brandende kwesties die in West-Europa de emoties hoog doen oplaaien, als kernenergie, atoomwapens, oorlog en vrede, etc. In al deze kwesties wordt vrij unaniem, door iedereen van hoog tot laag, de staatsopvatting verkondigd. Immers, zowel via de kranten, als door de radio of televisie en in boeken kent men slechts één mening: die van de staat, c.q. de partij.

Ondanks deze negatieve ontwikkeling na 1945, betekende de omwenteling van 1945 in vele opzichten een winst. Eén van de belangrijkste winstpunten was het feit dat de massamedia voor bredere lagen van de bevolking toegankelijk werden gemaakt. Die toegankelijkheid werd door allerlei factoren mogelijk gemaakt. In de eerste plaats indirect door de bestrijding van het analfabetisme. In 1930 had 9,3 % van de totale bevolking boven de tien jaar geen enkele scholing gekregen. In 1949 was dat slechts 4,8 %. In 1970 was dat reeds gedaald tot 1,8 %. Terwijl in de periode van 1930 tot 1970

het percentage van personen dat een middelbare schoolopleiding genoot aangroeide van 5,5 % naar 15 %, en het percentage universitair opgeleiden van 1,7 % naar 4,3 %.

In de tweede plaats werd die toeganke-lijkheid in ieder geval ook vergroot door het verschijnen van een groot aantal nieuwe tijdschriften van nationale, regionale en lokale aard. In 1971 verschenen er 29 dagbladen, 138 weekbladen en 318 periodiek verschijnende tijdschriften, alle samen goed voor 1127 miljoen exemplaren.

Indien men bedenkt dat het totaal aantal inwoners van Hongarije ong. 11 miljoen is, dan betekent dit ong. 103 exemplaren per hoofd van de bevolking per jaar.

In de periode van 1961-1970 nam de circulatie van de dagbladen met ong. 50 % toe. Het bedrag dat per hoofd van de bevolking aan tijdschriften besteed wordt, is in diezelfde periode verdubbeld.

In 1972 werden er in Hongarije 7293 boektitels uitgegeven met in totaal meer dan 70 miljoen exemplaren.

In de derde plaats werd de toegankelijkheid tot de pers vergroot door de prijzen van boeken, tijdschriften, etc. drastisch te verlagen en/of laag te houden. Zowel op boeken als tijdschriften legt de staat miljoenen toe. Alles wordt op dit terrein zwaar gesubsidieerd. Boeken die voor brede lagen van de bevolking bestemd zijn (en de meeste van hoog literair niveau) zijn gemiddeld niet duurder dan ong. 50 Forint (ong. 5 Hfl). Ook jaarabonnementen op tijdschriften liggen zeer laag; afhankelijk van het aantal nummers per jaar, schommelen zij rond de 500 Forint per jaar. Consequentie daarvan is dat per gezin vele tijdschriften gelezen worden.

4. Persvrijheid

Reeds in 1945 heeft de eerste naoorlogse grondwet in Hongarije allerlei vrijheden aangaande de massamedia gegarandeerd. Diezelfde vrijheden werden ook in de eerste grondwet van de Hongaarse Volksrepubliek in 1949 bevestigd: «Conform de belangen van het volkssocialisme, verzekert de Hongaarse Volksrepubliek de vrijheid van spreken, de vrijheid van pers en de vrijheid van vergadering», aldus artikel 62 van de Grondwet van 1949.

Tegelijkertijd spreekt uit andere artike-

len van de grondwet een sterke invloed van de partij op de media (Zie hiervoor in de eerste plaats de grondwet van 1959/26/V.1). Bepaalde artikelen van de Hongaarse grondwet maakten het aan de minister én de partij mogelijk om publicaties die als «foutief» betiteld kunnen worden, binnen dertig dagen na verschijning te doen herroepen.

Formeel bestaat in Hongarije persvrijheid en is er geen censuur. De hoofdredacteuren en de hoofden van de Hongaarse Radio en Televisie zijn volledig verantwoordelijk voor hun publicaties. Zowel het Hongaarse strafrecht als het civiele recht maken het echter mogelijk om bepaalde misstappen (ook in ideologisch opzicht) te bestraffen. In mei 1981 bracht ik een bezoek aan de School voor Journalistiek in Budapest. Daar is o.a. de vraag gesteld of er in Hongarije censuur bestaat. Het antwoord van de daar aanwezige autoriteiten was, zoals te verwachten, negatief. Het bleek echter uit diezelfde gesprekken duidelijk dat op elke redactie zich een partijfunctionaris bevindt die de artikelen leest vóór publicatie. Trouwens, ook de vereniging van de Hongaarse journalisten (waarover later) werkt in dit opzicht preventief: leden kunnen om eventuele misstappen geroeyd worden.

5. De opleiding van a.s. journalisten

De eerste naoorlogse scholen voor de opleiding van journalisten zijn in Hongarije in 1951 opgericht. De eerste opleiding duurde twee jaar. Er namen 134 studenten deel. Na de eerste experimenten werd in 1953 aan de *Eötvös Lóránt Főiskola* (Hogeschool 'Lóránt Eötvös') een faculteit voor journalistiek opgericht. In 1958 nam de organisatie van Hongaarse Journalisten de verantwoordelijkheid voor de opleidingen over. Tot dan toe berustte die verantwoordelijkheid bij de desbetreffende minister (van Volksopvoeding).

De opleiding van Hongaarse journalisten verschilt in sterke mate van de opleiding hier ten lande. Behalve het verschil dat in de Nederlandse opleiding de bekende verzuiling (Utrecht neutraal, Tilburg katholiek, Kampen protestants) naar voren komt, moet men de journalistieke opleiding in Hongarije beschouwen als een applicatie op een voorgaande opleiding. Diegenen die in Hongarije een School voor Journalistiek volgen, hebben reeds

eerder een universitaire opleiding (of een Hogeschool) achter de rug. De meest gebruikelijke basisopleiding is die in de geschiedenis of rechten. Na deze universitaire studies krijgen de a.s. journalisten een zuiver technische opleiding van twee jaar in Budapest. Wel wordt naast die technische opleiding de theorie in maatschappijgeschiedenis verplicht. Daarnaast krijgen de a.s. journalisten de gelegenheid om zich de kennis van bepaalde talen toe te eigenen. Opvallend is de stimulans in Hongarije om vreemde talen te leren: het spreken van een vreemde taal betekent extra-salaris. Maximaal kan dat een salarisverhoging van 50 % betekenen.

De studenten worden in hun opleiding geconfronteerd met allerlei bladen uit de hele wereld; in de eerste plaats uit de socialistische wereld, maar tijdens mijn bezoek in Budapest mocht ik constateren dat tijdschriften uit West-Europa eveneens op de planken liggen. Tenslotte krijgt elke student een opleiding in (pers)fotografie.

6. De vereniging van Hongaarse journalisten

De vereniging van Hongaarse journalisten heet *Magyar Ujságírók Országos Szövetsége* (Bond van Hongaarse Journalisten), gevestigd in Budapest.

Deze organisatie werd reeds in 1945 gevormd; de eerste leden werden gerecrueteerd uit het zgn. Onafhankelijkheidsfront, een bundeling van linkse partijen tijdens de Tweede Wereldoorlog, die zich ten doel stelde het Fascisme te bestrijden. De organisatie had twee doeleinden: in de eerste plaats de zuivering van de Hongaarse journalistiek van rechtse elementen; in de tweede plaats de materiële en geestelijke steun aan de eigen leden. Vooral aan de eerste doelstelling werd aanvankelijk veel aandacht besteed. Zeker in de beginjaren was deze organisatie slechts een verlengstuk van de Communistische Partij.

Tegenwoordig telt de organisatie ong. 3000 leden. Het aantal journalisten (en alle journalisten zijn lid van de vereniging) wordt, zoals dat ook geldt voor andere beroepen, in Hongarije kunstmatig op een bepaald niveau gehouden. Hoeveel nieuwe journalisten worden toegelaten is afhankelijk van wat men noemt de «maatschappelijke behoefte». Ongeveer 17 % van de huidige journalis-

ten is jonger dan 30 jaar, 33 % tussen de 30-40 jaar, 38 % tussen de 40-50 jaar en 12 % is ouder dan 50 jaar. Het percentage vrouwen binnen de organisatie is 22,2 %.

De huidige vereniging heeft in ieder geval haar strijdbare karakter van vlak na 1945 verloren. In bepaalde opzichten kan de organisatie corrigerend optreden (zie boven), maar voor de rest is ze niets meer dan een soort platform voor discussie, gezellige ontmoetingen, etc.

7. Relatie lezer-pers

Indien men de relatie lezer-pers ter discussie stelt, dan staat in zo'n discussie de kwaliteit van de pers centraal.

De kwaliteit van de pers wordt globaal door twee factoren bepaald: pluriformiteit en het aantal van de persprodukten. Reeds eerder heb ik erop gewezen dat het aantal tijdschriften, etc. in Hongarije de laatste jaren sterk is toegenomen. De pluriformiteit blijft echter uit. Uit alle publicaties blijkt duidelijk het Marxisme als ideologisch uitgangspunt.

Indien de pluriformiteit in gevaar komt kan een journalist naar mogelijkheden zoeken om de behoeften en de verlangens van de lezer te bevredigen. Hij opteert dan voor een aantal spelregels. Dit laatste wordt in de literatuur aangegeven als de theorie van de *social responsibility*.

De basis hiervan is het streven van de journalist om zijn publiek eerlijk en naar waarheid te informeren. Met de term eerlijkheid wordt bedoeld dat de pluriformiteit van de samenleving zo goed mogelijk weerspiegeld dient te worden in de pers.

Manipulatie in de pers is zeker niet uitsluitend gepredestineerd voor de communistische pers. Wél is manipulatie in die systemen duidelijk aanwezig. Die manipulatie wordt door socialistische journalisten vanzelfsprekend niet erkend. Voor hen is het begrip manipulatie slechts een typische uiting van de kapitalistische pers: «Manipulatie is de bourgeoisiestaat, die het bewustzijn van de burgers manipuleert door het zelfstandig denken van de werkende klasse voortdurend af te remmen en te onderdrukken door middel van tot vervreemding leidend amusement en vertekende informatie, bedoeld om het bewustzijn van het individu van zijn klassepositie uit te schakelen».

De manipulatie in de pers gebeurt er langs de geijkte kanalen: via selectie van het nieuws, de bronnen, etc.; via de plaatsing van de berichten (lang/kort, voorpagina/achterpagina, etc.) en de taal; en ten slotte door de wijze van *interview*.

De MTI, Magyar Táviratir Iroda (Hongaars Persbureau) is wel geabonneerd op de telex van de grootste agentschappen, zoals AP, UPI, AFP, Reuter, DPA, TASS, ADN, PAP, CTK, Agerpress, BTA, ATA, New China, TANYUG, MENA, VNA, Kyodo, PAS, SANA, APA, Prensa Latina, KCNA, IPS, Anatolie Turkey, JPS, Moncame, Tunis Afrique Presse, Indinfo, MAP, ANSA, Fineuro, INA.

De MTI werkt met 1036 employés, 180 journalisten en 44 persfotografen. Echter, relevant is niet hoeveel aansluitingen op de telex-agentschappen er zijn, maar wel wat men met die informatie doet.

In de relatie pers-lezer doet zich in Hongarije iets paradoxaals voor. Reeds eerder heb ik opgemerkt dat de Hongaarse bladen zeer uniform zijn, subjectief geschreven vanuit het Marxisme, etc. Ook merkte ik op dat de laatste tijd het aantal tijdschriften per hoofd van de bevolking sterk is toegenomen. De voor de hand liggende conclusie, dat de lezer in Hongarije zeer tevreden is met de persprodukten, mag men echter zeker niet trekken.

Waarom leest men dan al die bladen, indien men bij voorbaat weet dat ze inhoudelijk toch niet veel van elkaar verschillen?

Het antwoord op deze vraag wordt duidelijk als ik een verklaring geef voor de toename van het aantal tijdschriften per hoofd van de bevolking gesplitst in soorten tijdschriften. Nauwkeurige cijfers heb ik niet; het is echter uit vele publicaties duidelijk geworden dat het grootste aantal tijdschriften dat de lezer bereikt niet politiek georiënteerde bladen zijn, maar tijdschriften met een specifieke thematiek, zoals sport, hobby, wetenschap, gezondheid, etc. Naast deze thematische tijdschriften leest men ook veel regionaal georiënteerde (politieke) bladen.

Mijns inziens worden de politiek georiënteerde bladen ook niet eens gelezen om achtergrondinformatie te verkrijgen over

het dagelijkse gebeuren. Ik heb de indruk dat velen tijdschriften lezen om hun vrije tijd te vullen. Opvallend is dat in de meeste Oost-Europese landen, óók in Hongarije, het leven zo rond 20.00 uur stil valt. De straten zijn verlaten. Veel amusementsmogelijkheden zijn er niet, met uitzondering van de grote steden; de televisie biedt ook niet veel variatie, de radio evenmin. Zo brengt een groot aantal mensen de vrije tijd door met lezen. Wél dien ik erop te wijzen dat de laatste jaren óók in Hongarije het evenwicht tussen «lezers» en «kijkers» verschoven is in de richting van 'Kijkers'. Dat blijkt uit het aantal geregistreerde televisietoestellen. Op 31 december 1972 bedroeg dat meer dan twee miljoen. In de zeventiger jaren is ook in Hongarije de toename zeer snel: nu belooft het aantal ong. zes miljoen.

Opvallend voor Hongarije is, en dát bewijst mijn opmerking dat dagbladen niet vanwege het politieke nieuws gelezen worden, dat men zich voor het nieuws meestal bedient van buitenlandse radiozenders (zoals *Radio Free Europe*, *The Voice of America* en *Radio London*) die Hongaarstalige programma's uitzenden.

Het is inherent aan het systeem dat men niet geïnteresseerd is in de belanstelling van de lezer. Men is er niet in geïnteresseerd om te weten te komen of de lezer tevreden is over de tijdschriften die aangeboden worden. Zij bieden de lezer een produkt aan waarvan zij de kleur, etc. bepalen. Niet alleen omdat zij ervan overtuigd zijn dat de enige kleur die van het socialisme kan zijn, maar ook omdat zij ervan uitgaan dat tijdschriften een educatieve taak hebben. En educatie is in Hongarije nog steeds het ouderwetse eenrichtingsverkeer tussen de opvoeder en diegene die opgevoed dient te worden.

8. Stand van zaken anno 1982

Volgens de uitgaven van KULTURA (Budapest, Postbus 149), de organisatie die zich bezighoudt met de verspreiding van Hongaarse tijdschriften naar het buitenland, verschijnen er in Hongarije ong. 500 verschillende tijdschriften, variërend van dagbladen tot kwartaalbladen. Déze tijdschriften worden niet alle in het Hongaars uitgegeven: er verschijnen ook tijdschriften in het Frans, Duits en Engels.

Binnen de tijdschriften is er dan nog een grote verscheidenheid: van satirische bladen tot wetenschappelijke tijdschriften

8.1. Tijdschriften in één der West-Europese talen

Zowel uit de inhoud als uit de kwaliteit van papier, het drukken, etc. is af te leiden dat déze tijdschriften niet voor Hongaarse consumptie bedoeld zijn.

De belangrijkste politieke bladen zijn de in het Duits verschijnende *Budapester Rundschau* (weekblad), en de in het Frans en Engels verschijnende *Bulletin Hebdomadaire* (weekblad). Daarnaast *Neueste Nachrichten* (eveneens in het Engels uitgegeven: *Daily News*), dat 260 keer per jaar verschijnt. Ten slotte noem ik nog in dit verband *Neue Zeitung* (weekblad), *Weekly Bulletin* (dat in het Frans ook verschijnt) en *Ungarn* (dat slechts twee keer per jaar wordt uitgegeven en zich met name bezighoudt met de economische situatie in Hongarije).

Tijdschriften met politieke inhoud worden ook in het Slavisch uitgegeven. De oorzaak daarvan kan niet zijn dat in Hongarije een Slavische minderheid zou wonen; het aantal Slavisch sprekende personen in Hongarije is te verwaarlozen. Mijns insziens zijn deze tijdschriften bedoeld ter informatie over Hongarije met als verspreidingsgebied de Slavische buurlanden: Tjechoslowakije en Joegoslavië. Deze tijdschriften zijn de *Ludové Noviny* en *Narodno Novine* (beide zijn weekbladen). Ten slotte noem ik in dit verband nog de in het Roemeens verschijnende *Foia Noastra*, eveneens een weekblad.

Een aparte categorie vormen die tijdschriften die bedoeld zijn om informatie te verstrekken over Hongarije over andere dan de politieke ontwikkelingen. Behalve de *Budapester Rundschau* (52) noem ik in dit verband de *Hungara Vivo* (in het Esperanto, verschijnt 6 keer per jaar), de *Hungarian Digest* (in het Frans en Engels, 6 keer per jaar), *Hungarian Travel Magazine* (in het Engels, Frans én Duits, 4 keer per jaar), Look at Hungary (Engels en Frans, 4 keer per jaar). In deze categorie verschijnen eveneens tijdschriften in de Slavische talen: *Vengerskie Novosti* (12 keer per jaar) en in het Roemeens *Hungria* (12 keer per jaar). Daarnaast worden er vele tijdschriften op allerlei terreinen van de wetenschap uitgegeven. In dit verband streef ik volledigheid niet na, maar noem slechts de

belangrijkste tijdschriften van verschillend karakter: *Analysis Mathematica* (Engels, 4), *Hungarian Journal of Industrial Chemistry* (4), *Journal of Thermal Analysis* (2 delen), *Problems of Control and Information Theory* (1 deel), *Haematology* (4 keer), *International Urology and Nephrology* (4 keer), *Hungarian Law Review* (1 à 2 keer per jaar), *The Hungarian Economy* (4 keer), *Computational Linguistics and Computer Languages* (2 à 4 keer).

8.2. Tijdschriften in het Hongaars

Het belangrijkste, in het Hongaars geschreven, politieke dagblad is vanzelfsprekend het centraal orgaan van de Hongaarse Communistische Partij, de *Népszabadság* (Volksvrijheid). Hierin worden dagelijks de officiële partij- en regeringsstandpunten ten aanzien van nationale én internationale kwesties bekendgemaakt. Daarnaast heeft de Hongaarse Communistische Partij de publicatie in handen van vele lokaal en regionaal georiënteerde dag-, week- en maandbladen. In dit verband wil en kan ik volledigheid niet nastreven. Ik noem slechts de in Hongarije meest gelezen bladen. Deze zijn: *Dél-Magyarország* (Zuid-Hongarije, 305); *Dolgozók Lapja* (Blad van Arbeiders, 305); *Eszakmagyarország* (Noord-Hongarije, 305); *Kisalföld* (De Kleine Laagvlakte, 305); *Magyar Nemzet* (De Hongaarse Natie, 305); *Népszava* (Volkswoord, 305); *Népujság* (De Volkskrant, 305); *Szabad Föld* (Het Vrije Land, 52).

Als één van de beste commentariërende, opiniërende weekbladen beschouw ik *Magyarország* (Hongarije).

Op het gebied van de niet-politieke tijdschriften verschijnt in Hongarije eveneens een hele scala van bladen. Ook hier noem ik slechts de bekendste. Eén van de meest gelezen weekbladen is *Ludas Matyi* (Mattie de Ganzehoeder), een satirisch weekblad, waarin de draak wordt gestoken met alles, óók met de politiek in Hongarije. *Ludas Matyi* is in Hongarije een legendarische figuur (door vele bekende schrijvers beschreven) die op een eigen en eigenzinnige wijze het feudalisme in Hongarije aan de kaak stelde. *Ludas Matyi* geeft ook een, eveneens satirisch, jaarboek uit. Hiernaast noem ik nog *Képes Ujság* (Geïllustreerd Blad), *Nők Lapja* (Blad voor Vrouwen, 52) en *Ország-Világ* (Land-Wereld, 52).

Ten slotte vernoem ik nog de bekendste tijdschriften van wetenschappelijke en/of semiwetenschappelijke aard: *Botánikai Közlemények* (Botanische Mededelingen, 1 deel per jaar); *Elet és Tudomány* (Leven en Wetenschap, 52); *Fizikai Szemle* (Natuurwetenschappelijke Revue, 12); *Időjárás* (Weerkunde, 6); *Magyar Kémiai Folyóirat* (Hongaars Tijdschrift voor Scheikunde, 12); *Epités Épitészettudomány* (Bouw en Wetenschap der Bouwkunde, 4); *Agrártörténelmi Szemle* (Revue van de Agrarische Geschiedenis, 4); *Agrókémia és Talajtan* (Agrochemie en bodemkunde, 4); *Antropológiai Közlemények* (Anthropologische Mededelingen, 1 deel per jaar); *Magyar Pszichológiai Szemle* (Hongaars Psychologische Revue, 6); *Orvosi Hetilap* (Weekblad voor Artsen, 52); *Allam és Jogtudomány* (Staat en Rechtswetenschap, 1 deel per jaar); *Magyar Filozófiai Szemle* (Hongaarse Filosofische Revue, 12); *Társadalmi Szemle* (Maatschappelijke Revue, 12); *Századok* (Eeuwen, 6); *Történelmi Szemle* (Historische Revue, 4); *Világtörténet* (Wereldgeschiedenis, 4).

8.3. Tijdschriften van religieuze aard

Op dit terrein tracht ik wel volledig te zijn. Niet zozeer omdat ik van mening zou zijn dat deze tijdschriften meer aandacht dienen te krijgen of zelfs kwalitatief beter zijn dan de politiek georiënteerde bladen, maar omdat op dit terrein slechts een zeer gering aantal tijdschriften verschijnt, c.q. mag verschijnen.

Wél dien ik eerst op te merken dat ook alle religieuze tijdschriften onder de reeds eerder genoemde wetten vallen. Publikaties, etc. kunnen verboden worden. Dat komt de laatste jaren niet meer voor; maar in de jaren vijftig werd van regeringswege een aantal keren publicatieverbod opgelegd op bepaalde (katholieke) tijdschriften.

Het door de *Baptisten-kerk* in Hongarije uitgegeven blad heet *Békehírnök* (Vredesbode, 52). Tijdschriften van de *Evangélikus kerk* zijn: *Evangélikus Elet* (Evangelisch Leven, 52) en *Lelkipásztor* (De Pastor, 12). De *Joodse kerk* in Hongarije publiceert *Uj Elet* (Het Nieuwe Leven, 24).

De *Katholieke kerk* vormt in Hongarije met ong. 60 % van de totale bevolking de grootste kerk, en geeft dus ook een groter aantal bladen uit dan de andere kerken. Deze zijn: *Katolikus Szó* (Het Katholieke Woord, 26), een tijdschrift dat oor-

spronkelijk door de Hongaarse Vredespriesterbeweging (gesticht in 1950) werd uitgegeven. Invloed van die (staatsgezinde) vredespriesters is nog steeds herkenbaar. Verder *Teológia* (Theologie, 4); *Uj Ember* (De Nieuwe mens, 52), een uitgave van de Hongaarse Actio Catholica; en tenslotte *Vigilia* (12), een semi-wetenschappelijk tijdschrift.

De *Gereformeerde kerk* geeft uit: *Hungarian Church Press* (ook in het Duits) (24); *Református Egyház* (Gereformeerde Kerk, 12); *Reformátusok Lapja* (Blad van Gereformeerden, 52) en *Teológiai Szemle* (Theologische Revue, 24).

Tenslotte geeft ook de kleine *Unitarische kerk* in Hongarije een blad uit: *Elet* (Het Leven, 6).

Bibliografie

H.M. ENZENSBERGER, *Bouwoods voor de theorie van de massamedia*, (Groningen, 1970).

G. GLEISSBERG, *Zur pressekonzentration und Meinungsmanipulierung*, (Frankfurt, 1971).

B. MANSCHOT, *Massacommunicatie en beïnvloeding*, (Amsterdam).

K. BRANTS, *Journalistiek ondersteboven*, (Amsterdam, 1974).

B. DEZSÉNYI-GY NEMES, *250 év Magyar Sajtó* (Tweehonderdvijftig jaar Hongaarse Pers), (Budapest, 1954).

F. JÓZSEF, *A Magyar Népköztársaság sajtója*, (Pers van de Hongaarse Volksrepubliek), (Budepast, 1969).

Verder artikelen uit: *Sajtótudományi Közlemények* (Mededelingen van de Perswetenschappen), 1970. *Társadalmi Szemle* (Maatschappelijke Revue), (maart 1972).

Z.P. PACH (ed), *Magyarország Története*, (Budepast, 1979 - heden). (De geschiedenis van Hongarije. Hiervan zijn er reeds vijf delen verschenen, die de geschiedenis van Hongarije tussen 1890-1945 behandelen.

HÓMENSZEKFÜ, *Magyar Történet*, (Hongaarse Geschiedenis) (Budapest, 1936) (vijf delen).

**Zal binnenkort
verschijnen**

Bruno Verpoorten

De Vlaamse Film

een uitgave van:
**Centrum voor
Communicatiewetenschappen
E. Van Evenstraat 2A,
B-3000 Leuven**